

МУЗЕЙ ГОЛОКОСТУ ЯК ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Ремех Тетяна Олексіївна

Музей є культурно-освітнім і науково-дослідним закладом, що призначений для вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної та духовної культури, пам'яток природи, долучення людей до надбань національної та світової історико-культурної спадщини [1, с. 7].

Сьогодні музеї перетворюються на важливі осередки освіти й навчання. Вагомість цієї ролі базується на спроможності музеїв надавати інтерактивну, предметну й ідеологічну платформу громадськості для глибшого розуміння етнічної ідентичності, нації, світу [2].

Особливе місце серед музеїв посідають установи, створені для вшанування пам'яті людей, долі яких були спалювані трагічними подіями. Їх експозиції відображають історію катастроф тих чи тих народів, події, що знецінювали людське життя. Особливість таких музеїв у тому, що зібрані в них матеріали та їх представлення здійснюють унікальний вплив на емоційно-аксіологічний вимір людини.

У Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи «Про викладання історії у XXI столітті в Європі» наголошено на тому, що в освіті слід «зробити все можливе, щоб запобігти повторенню або забуттю таких подій, які мали місце в цьому сторіччі і завдавали спустошень, зокрема, голокосту, геноциду, етнічним чисткам, а також великомасштабним порушенням прав людини і основних цінностей та іншим злочинам проти людства...» [3]. Зазначимо, що Україна стала першою на пострадянському просторі державою, де відповідно до Рекомендації Ради Європи тему Голокосту було уведено в навчальні програми закладів загальної середньої освіти. Вивчення історії має «бути інструментом, який запобігатиме злочинам проти людства» [3].

Серед музеїв, що висвітлюють трагедії людства в роки Другої світової війни, назвемо такі: Національний музей Аушвіц-Біркенау (заснований у 1947 р., Польща), що розповідає про злочини нацистів; Меморіальний комплекс історії Голокосту «Яд Вашем» (відкритий у 1953 р., Ізраїль) – офіційний меморіал в Єрусалимі, заснований для вшанування мучеників Голокосту і праведників народів світу; Меморіальний музей пам'яті жертв Голокосту у Вашингтоні (заснований у 1993 р., США)– меморіал загиблим у роки Голокосту, державна установа для документації, вивчення та інтерпретації історії злочину; Музей Толерантності (дата заснування 1993 р, Лос-Анжеліс, США), відкритий при Центрі Симона Візенталя, що висвітлює дискримінацію окремих груп населення, масове знищення людей за національною ознакою у ХХ столітті та боротьбу за громадянські права; музей просто неба в Берліні «Топографія терору» (відкритий у 2010 р., Німеччина), розміщений на місці колишньої штаб-квартири гестапо, має інформаційно-виставковий та документаційний центри, де зібрано документи щодо примусової праці в роки націонал-соціалізму, представлено інформацію про становлення і розвиток режиму націонал-соціалістів, розповіді про тих, хто вчинив злочини проти

людства; Єврейський музей в Берліні (заснований у 2001 р., Німеччина), що показує двохтисячолітню історію єврейського народу та його культури; Єврейський музей і центр толерантності в Москві (відкритий у 2012 р., Російська Федерація), що має постійну експозицію, яка презентує історію російського єврейства, Центр толерантності, Центр авангарду, дитячий, дослідницький та освітній центри; Музей історії польських євреїв у Варшаві (заснований у 2013 р., Польща) – перша в Польщі громадсько-приватна установа, створена урядом, органами місцевого самоврядування та приватними особами. сучасна експозиція якого репрезентує тисячолітню історію польських євреїв [4].

У 2012 році в м. Дніпро відкрито музей «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні» (далі по тексту – *Музей (авт.)*), заснований Дніпровською єврейською громадою та Центром «Ткума» («відродження»). Сьогодні Музей є одним із кращих в Україні.

Робота над створенням Музею розпочалася в 1999 році, коли було зареєстровано центр «Ткума» для збору та систематизації експонатів єврейської історії, проектування експозиції музею, проведення наукової й освітньої роботи. Концепція музею передбачала розгляд Голокосту в контексті всесвітньої історії, історії України, єврейської історії на українських теренах. Основна мета музею – донесення глибини трагедії Голокосту як катастрофи людської цивілізації. Історія Голокосту показана в порівнянні з іншими страшними трагедіями, що спіткали людство й народи, які проживали на території України [2].

Музей – третій за розміром у світі меморіальний комплекс цієї тематики (загальна площа експозицій складає близько 3 тис. м²). Тут є: зала «Світ, знищений Голокостом», присвячена юдаїзму та духовному світу євреїв, ключовим подіям історії євреїв України XVII–XX століть; зала «Голокост» (найбільша за площею), експозиції та матеріали якої розповідають про виникнення нацистської ідеології, її антисемітську спрямованість, нацистські расові закони, антисемітську пропаганду в Німеччині та в окупованій Європі, про евакуації, депортації, гетто, концтабори та «центри знищення», колабораціонізм, опір нацизму та подвиг Праведників народів світу, також містить експозицію «Зал пам'яті – зал імен», що присвячена пам'яті про шість мільйонів загиблих євреїв; зала «Світ після Голокосту. Єврейська культура», де знаходяться експозиція «Трагедії XX ст.» та тематичний блок «Єврейська культура», в якому представлені матеріали щодо зародження й розвитку єврейського театру, літератури, кінематографу та музичної творчості. Біля виходу з музею розміщено інсталяцію «Розлом світу» як нагадування про катастрофу цивілізації після приходу нацистів до влади [2].

Особливість і привабливість Музею в тому, що крім звичних для установ такого типу вітрин з експонатами, тут використовують мультимедійні карти та арт інсталяції, голограми, трансляції відео і аудіо записів тощо. Це дає змогу зробити історію менш сухою, більш особистісною й такою, що змушує задуматись, викликає зацікавленість, збуджує дослідницький дух. Погодимось з

думкою про те, що це установа не з колекціонування експонатів, а музей цінностей та ідей [2].

З огляду на специфіку нашого дослідження зацентруємо увагу на освітніх можливостях Музею. Наведемо приклад використання Музею як новітнього освітнього простору.

Щорічно в м. Дніпро проходить Всеукраїнський дебатний турнір «Dnipro Open», який організує громадська організація «Нове бачення» в партнерстві з Інститутом вивчення Голокосту «Ткума». Вже п'ятий рік поспіль учасники турніру дискутують теми, пов'язані з Голокостом. У 2019 році XI турнір «Dnipro Open», що набув статусу міжнародного, зібрав 21 команду – 250 учнів 6-11 класів. Темі дебатного турніру були такі: «Колаборація під час Другої світової війни і Голокосту – це стратегія виживання, а не свідомий вибір», «Історичні міфи про Другу світову війну і Голокост сприяють вивченню історії», «Андрей Шептицький повинен бути визнаний праведником народів світу».

Активну участь у реалізації програми дебатного турніру беруть наукові співробітники Інституту «Ткума» та Музею. Вони готують матеріали, тези та методичні поради для підготовки дебатерів до обговорення тем, проводять екскурсії та майстерні для учасників і тренерів дебатних команд, організують інтерактивне спілкування зі школярами на складні теми Голокосту, колаборації під час Другої світової війни та мотивів людської поведінки, проводять круглі столи для вчителів і тренерів щодо проблеми історичної пам'яті про Голокост в Україні, особливості викладання цієї теми на уроках історії, знайомлять учасників з новими виданнями, присвяченими історії Другої світової війни та Голокосту. Особливо цікаво проходять екскурсії залами Музею. Такі екскурсії дають змогу учасникам турніру глибше пізнати історію Голокосту, дізнатися про долі конкретних людей, поринути у світ єврейського побуту й культури, і на цьому фоні – емоційно забарвлено дискутувати й аргументувати в дебатних раундах.

Таким чином, увібравши кращі світові практики музейництва, музей «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні» є гармонійним поєднанням меморіального, дослідницького і освітнього складників. Музей, виконуючи з-поміж інших ролей роль освітнього центру, має значний потенціал для освітньо-педагогічної діяльності.

Список літератури:

1. Михайличенко С. Методичні засади дослідницької діяльності старшокласників з історії України в процесі взаємодії школи та музею / С.С.Михайличенко. Автореферат на здобуття наук. ступ. канд. пед наук за спец. 13.00.02 – теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни). Київ, 2011. 20 с.

2. Музеї Дніпра. Музей «Пам'ять єврейського народу і Голокост в Україні». Електронний ресурс. Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=9E_v7JS2c44.

3. Рекомендація Rec(2001) 15 Комітету міністрів Ради Європи «Про викладання історії у ХХІ столітті в Європі». Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_729?lang=ru

4. Гасиджак Л. Як світ пам'ятає про Голокост: інституції пам'яті. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2016/09/30/218505/>

5. Новий музей Голокосту не уникатиме складних питань. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/новий-музей-голокосту-не-уникатиме-складних-питань/a-16307508>